

X. 5717. - 279/1938-39. - 1939. VII. 20. - I. tanjari államtud. - egyhang
XI. 6139 - 362/1939-40. - 1940. VII. 28. - II. tanjari államtud. - egyhang

Simormajor, Tolna m. 1900. július 20. római káth

Átvételi átirat: 176/1940-41.

államtudományi: „cum laude.”

-gk

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM	
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.	
109.	1940 / 1941. szám.
Évk: 1940 évi <u>zeptember</u> hó <u>28</u> n.	
Előirat: _____	
drh. melléklet, Utóirat: _____	

Biráldt+a kiadom :

br. Keutpéter: Kun Béla ei

br. Baranyai Béla

professzor uraknak.

Debrecen, 1940. évi szeptember hó 28-án.

- Gyöndör Károly
i. i. dekan.

Elfigyelek. Lehet alapja
a munkának. az atyaiak is.

Debrecen 1940. okt. 3.

A dolgozat nagyon nélkülöz valami
magasabb szempontot, elvilek keretét,
a formát. való utalás is való nyomatok,
de mint komolyabb törekvéseile méltány.
Ezt érdemel. Lehet una lona szociális
is alapja érték.

x/7. Baranyai

1.

Doctori értekezés a magyar közjogból.

A kormányzói jogkör alakulása a magyar
közjogban.

Irta:

Szilágyi István

A 2695

2.

Forrásmunkák:

1. Csekey István: A kormányzói jogkör kiterjesztése.
(Magyar Szemle 1937.jan.)
2. Egyed István: Ideiglenes államfő.(Jogállam 1920)
3. Dr.Gábor Gyula:A kormányzói méltóság a magyar alkotmányjogban.(Bpest.1933)
4. Dr. szepesváraljai Haendel Vilmos tanári előadásainak feljegyzései.
5. Marczali Henrik: A kormányzóság intézménye s hatásköre (Jogt.Közlöny 1920 márc.)
6. Magyar törvénytár megfelelő kötetei.
7. Dr. Szontágh Vilmos: A szent korona tana és a kormányzói jogkör(Miskolc 1937)
8. Nemzetgyűlési napló, képviselőházi és felsőházi naplók.
9. Dr.Molnár Kálmán: Magyar közjog. (Pécs 1929)

A kormányzói jogkör alakulása a magyar közjogban.

A magyar nemzet történelmében gyakran előfordult, hogy az államfői hatalom gyakorlása - melyet 1.001- óta királyaink gyakoroltak - külső, vagy belső ok miatt lehetetlenné vált. A magyar nemzet azonban annyira ragaszkodott a főhatalomnak király által való gyakorlásához, hogy amikor a közel múltban is a külső erőszaknak engedve kimondta IV. Károly uralkodói jogainak és a Habsburg ház trónörökösödésének megszüntetését, ugyanakkor kimondotta, hogy a nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja.

Ilyen kivételes állapotban, miként a történelem folyamán már oly sokszor előfordult, a magyar nemzet jogalkotó gényusa létrehozta a kormányzói intézményt s mindaddig, míg a királyi hatalom érvényesülni nem tudott, kormányzók látták el az államügyek intézésének vezetését.

Es a K. főhatalom, nem siker

A kormányzók az idők folyamán, több, kevesebb joggal bírtak, mely jogokkal minden egyes kormányzónál részletesen külön kell foglalkozni.

Gyámkormányzók.

Már a királyi intézmény kezdeténél is találkozunk kormányzókkal, akik - különösen az első időkben - csak gyámkormányzók voltak és csak a király kiskorúságának az ideje alatt ruháztattak fel kormányzó-i jogkörrel. Egyébként a gyámkormányzóknak nem volt valami nagy jelentőségük a magyar alkotmányban s így nem tartom fontosnak, hogy velük részletesen foglalkozzam. Már II. Géza idejében is kormányzó látta el a 11 éves király mellett a királyi teendőket. Azonban mindjárt meg kell jegyezni, hogy ez a nemzet akaratainak ellenére, a kiskoru király anyjának az intézkedésére történt.

Alig egy fél évszázad múlva III. László alatt ismét sor került arra, hogy kormányzó lássa

el az államfői teendőket. Ugyanis a gyermek László mellett atyjának, Imrének a kivánságára a későbbi II. Endre volt a kormányzó, aki többek között a főkegyuri jogot is gyakorolta.

Még ebben a kategóriában meg kell említeni azt is, hogy IV. László mellett, valamint Nagy Lajos leánya: Mária mellett is az anyakirályné töltötte be a kormányzói tiszteletet. S végül Szilágyi Mihály kormányzóságáról meg kell jegyeznünk azt, hogy ő csak Mátyás távollétéig gyakorolta hatalmát s hatásköréről egykoru okmányok hiányában részletesebb felvilágosítást nem kaphatunk, de az megállapítható, hogy a kormányzói jogokat 5 évig gyakorolta és az 1458 évi dekretumot szentesítette, valamint főkegyuri joggal is élt.

A kormányzó hatásköre a király távollétében.

A XIII. századtól kezdve többször előfordult, hogy királyaink háboruszkodás miatt távol vol-

tak az országtól és szükségessé vált, hogy a távollét idejére a királyi feladatokat kormányzók lássák el. Így történt ez már II. Endre uralkodása idején is, aki a kormányzói teendőkkel feleségét, Gertrúd királynét bízta meg. Gertrudot azonban zsarnoksága miatt s mert a kormányzó-tanácsot semmibe sem vette, elűzték. II. Endre alatt még egyszer megtörtént, hogy a kormányzó, János esztergomi érsek, ugyancsak kormányzó-tanáccsal látta el a királyi teendőket. Zsigmond uralkodása alatt háromszor is megtörtént, hogy kormányzó látta el a királyi jogok gyakorlását. Ezek a kormányzók gyakorolták a kegyelmezési jogot - kivéve a hűtlenség miatt elítéltekkel, a fej és jószágvesztéssel sújtottakkal szemben - tisztségek adományozását, megvonását, a hadiadó kivetésének és felhasználásának a jogát.

Hunyadi János kormányzó hatásköre.

Hunyadi János kormányzóságával részletesen kell foglalkozni, mert az ő kormányzósága szol-

gált mintául 1920-ban is a kormányzói hatáskör megállapításánál.

Hunyadi János kormányzóságát az tette szükségessé, hogy a várnai csata után Ulászló eltűnt s bizonytalan volt, hogy él-e. Először azzal kísérleteztek, hogy az állami ügyek intézését hét főkapitányra bízták, akik között azonban állandó volt a torzsalkodás, ami különösen az akkori időben végzetessé válhatott volna a nemzetre. Ezt akarták megszüntetni akkor, amikor az 1.446 évi dekretumban kimondják, hogy kormányzót fognak választani és kirendelni. A hatodik cikkelyben kimondatott az is, hogy a megválasztandó kormányzót - bizonyos korlátozásokkal - olyan hatalom fogja megilletni, mint a királyt. Az ennek alapján kialakult kormányzói jogkörben vizsgálnunk kell, hogy mely jogok illették meg a kormányzót a birtok adományozás, az országgyűlés körüli, továbbá haduri, biráskodási és kegyelmezési ténykedések, valamint a nemesség adományozás terén.

1. Hunyadi kormányzó birtokadományozási joga.

Az uralkodói jogokban foglalt birtokadományozási jog, ez a különösen nagy fontosságú uralkodói jog, megillette Hunyadit is, azonban azzal a korlátozással, hogy "azokból a falvakból, amelyek jövőre magszakadás címén, továbbá hamis levelek kóholása, hamis pénzek verése és ál pecsét készítése, nemkülönben külföldi erőnek ez országba való behozatala és abban való gyujtogatás miatt tisztán és törvényesen más valaki jogának kizárásával fognak az ország szent koronájára háramolni, amely falvak tudniillik 32 telket és nem többet foglalnak, vagy foglalhatnak magukban, azok részére, akik az ország szent koronáját hiven fogják szolgálni, adományokat osztogathasson." Mindezek az adományok azonban megerősítés végett majd annak idején a király elé voltak terjesztendőek. Ez ugyan jogilag korlátozást jelentett, de a gyakorlatban semmi különös jelentősége nem volt, mert V. László hozzájárult ezeknek az adományoknak az érvényességéhez.

2. Hunyadi kormányzó joga az országgyűlés körül, továbbá haduri, biráskodási, kegyelmezési és nemességadományozási joga.

Az országgyűléssel kapcsolatban elsősorban fontos kiemelni azt, hogy már az 1.446 évi dekretum 3-ik cikke kimondja, hogy ami hivatalt és tisztságot a báró urak viselnek, arról a jelen gyűlés színe előtt mindannyian mondjanak le és bocsássák azokat az országgyűlés rendelkezésére. Különben Hunyadinak kötelessége volt minden év pünkösdjére országgyűlést összehívni, ahol minden prelátus, báró, mágnás, és nemes megjelenni tartozik, kivéve a jobbagytalan, vagy husznál kevesebb jobbaggyal bíró nemeseket.

A kormányzót megillette a hadüzenet és békekötés joga is és ha a szükség úgy kívánta, a kormányzónak kötelessége volt "saját személyében az ellenség ellen indulni és táborba szállni". Az általános nemesi felkelést csak végveszély esetén

vehette igénybe.

A biráskodási jog is megillette a kormányzót, aki ezt a feladatát a nyolcados törvényszék tartása idején tanácsosai közreműködésével végezte. Ennek a törvényszéknek tagjai voltak: a nádor, az országbíró, két egyházi főember, két világi báró és hat nemes. Abban az esetben, ha a nyolcados törvényszék nem volt együtt, akkor a tanácsadó testület három tagu volt, nevezetesen egy főpap, báró és egy nemes szolgáltak tanáccsal a kormányzónak. Ugyancsak ennek a hármas tagu tanácsnak feladata volt megállapítani, hogy mely jövedelmek szolgáljanak a kormányzó javadalmazására. Az a felesleg, ami a jövedelmekből fennmaradt, részben az elzálogosított királyi várak, városok és birtokok visszaváltására a koronához való csatolásra szolgálnak. Ez utóbbi birtokok azért ruháztattak a koronára, hogy jövedelmüket ismét hadviselésre lehessen fordítani.

A kormányzót megillette - némi korláto-

zással - a kegyelmezés joga is. Korlátozás az, hogy akik az országgyűlés határozatával szemben hűtlenség vétkébe esnek, vagy akár más címen hűtlenné ^{azoknak} válnak, csak abban az esetben kegyelmezhet meg, ha a főpapok, bárók és ország-lakósok is ezt kívánják.

A kormányzót megillette a nemesség adományozás joga. Erre abból következtetünk, hogy az 1.446 évi dekretum mikor azt mondja, hogy a kormányzót királyi hatalommal ruházza fel, kivételként nem hozza fel a nemesség adományozást, másrészt a kormányzó nemesség adományozási jogát bizonyítják fennmaradt hiteles okiratok, melyekből kitűnik, hogy Hunyadi élt is ezzel a joggal.

3. Hunyadi kormányzó főkegyuri joga.

Hunyadi János a főkegyuri jogot is gyakorolta, holott az általános alkotmányos felfogás az volt, hogy ez a jog szigorúan a király személyéhez tapad. Tény az, hogy Hunyadi ragaszkodott ennek a

fontos jognak a gyakorlásához is és több ízben élt is ezzel a jogával. Ez a tény arra engedhet következtetni, hogy ez a jog nem is annyira királyi jog, mint inkább a magyar államfőt megillető jogok közé tartozik. S hogy a jelenlegi állapotok ennek ellenkezőjét mutatják, annak vallási oka lehet.

Kormányzóink a szabadságharcokban.

A magyar nemzet életére mindig nagy befolyással volt az, hogy milyenek voltak királyai. Az Árpádházi királyok alatt a király és a nemzet többé, kevésbé összeforrt a közös cél érdekében és együtt küzdött az ország felvirágoztatásáért. Nem mondhatjuk azonban ugyanezt a Habsburgok uralmáról, kiknek négyszáz éves uralkodása alatt a magyarságnak örökös harcot kellett folytatnia fennmaradásáért. S miután ez a harc elszakította nemzetet uralkodójától, a magára maradt nemzetnek gondoskodnia kellett arról, hogy az államfői teendőket valaki ellás-

sa, tehát kormányzót, vagy ha más néven is nevezte kormányzói jogkörrel felruházott egyént választott.

Az első ilyen eset 1605 április hó 20-án következett be, amikor Bocskay Istvánt Szerencsen felséges fejedelmüké választották űseink. Bocskay királyi jogokat gyakorolt, amennyiben országgyűlést hívott egybe, szentesített, birtokot és nemességet adományozott. Néhány évvel később újból fegyvert ragad a nemzet, most már a bécsi békében biztosított jogoknak a betartásáért és 1619-ben Bethlen Gábort választják kormányzóvá, miként a lőcsei követek jelentik: " egészen váratlanul azon módosítás állott be, hogy a fejedelem január 8-án egész felső és alsó magyarország kormányzójává választatott". Bethlen jogállása azonos a királyéval s mint érdekességet fel kell említeni, hogy református létére is gyakorolta a főkegyuri jogot,

1707-ben ismét kormányzót választ a nemzet. Ekkor ugyanis az ónodi országgyűlés a Habsburg házat trónvesztettnek nyilvánítja és II. Rákóczi

Ferencz vezérlő fejedelmet kormányzóvá választja.

II. Rákóczi Ferenczet is megillette a birtokadományozás, a tisztség adományozás, valamint a főkegyuri jog is. De a nemesség adományozás jogával nem élt.

Még egy esetben történt meg, hogy a szabadság-harc eredményeként kormányzót választottunk és pedig 1849-ben a debreceni Nagytemplomban mondotta ki az országgyűlés, hogy "Kossuth Lajos a nemzet parancsából Magyarország és minden hozzátartozó országrészek és tartományok kormányzó elnöke." Kossuth maga állapítja meg a miniszterekkel egyetértésben hatáskörét, amihez a nemzetgyűlés is hozzájárult. A kormányzó csak a miniszterek által kormányozhat, rendeletei hatályosságához miniszteri ellenjegyzés szükséges; a saját és miniszterei személyes felelőssége, valamint számadási kötelezettsége mellett kormányozza az országot; a kegyelmezés jogával is élhet a kegyelmi szék döntése alapján. A hadüzenet és békekötés joga is megilleti a kormányzót, de ehhez szükséges a nemzetgyűlés hozzájárulása.

Horthy Miklós kormányzósága.

=====

a. A kormányzóválasztás előzményei.

. A világháború szerencsétlen kimenetele után IV. Károly 1918 november hó 13-án kijelenti eckartsau nyilatkozatában, hogy lemond az államügyek vitelében való minden részvételről, mivel nem kívánja a magyar nemzet szabad fejlődését gátolni és már eleve elismeri azt a döntést, amellyel Magyarország jövődő államformáját megállapítja.

Három nappal később az országgyűlés képviselőháza kimondja feloszlatását, majd a főrendiház berekeszti üléseit. Ezzel bár nem jogilag, de tényleg megszűnt alkotmányunk két főszervének a működése s így szükségessé vált, hogy ebben a rendkívüli helyzetben gondoskodjunk a régi állapotoknak mielőbbi visszaállításáról. Ezt a feladatot részben az 1920 évi február hó 26-ára összehívott nemzetgyűlés végezte el. Hogy mily körülmények között kellett az államfői hatalomról rendelkezni, azt megvilágítja

Turi Béla, mikor ezt mondja: " Nem csak a ránk szakadt nemzeti szerencsétlenség példátlan, hanem ezeréves történelmünkben példahélkül áll az az alkotmányjogi helyzet is, amelyben vagyunk. Maga az, hogy az első törvényjavaslatot az alkotmányosság helyreállításáról és a főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről kell benyújtanunk, bizonyítja, hogy nem csak területi integritásunk, de voltaképpen alkotmányunk romjai között járunk."

Az alkotmányosság helyreállításának első lépése az volt, hogy kimondotta a nemzetgyűlés, mint a nemzet-szuverenitás kizárólagos képviselője, hogy addig amig az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, az államfői teendők ideiglenes ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ. A kormányzót általában királyi jogokkal ruházzák fel, de nagyon sok a korlátozás annak ellenére, hogy Hunyadi János kormányzóságát vették mintául.

Helyesen jegyezte meg e javaslat tárgyalásánál

Prohászka Ottokár: " nekem olyan ~~olyan~~ államfő kell, aki nem lárva, nem álarc, olyan államfő kell aki hatalom és erő.... nem félünk az erős kéztől, nekünk erős kéz kell, de nem ököl, amely lecsap, hanem erős kéz, amely a gyeplőt tartsa és a haladásnak biztos irányát biztosítsa." Ezek után lássuk a kormányzó alkotmányszabta jogait.

b. A kormányzó joga a nemzetgyűlés és az országgyűlés körül.

Bár a törvényalkotás joga a nemzetgyűlést illeti meg, a törvény kezdeményezés, miként a királyt, úgy a kormányzót is megilleti. A szentesítés jogával azonban már nem élhet, hanem a nemzetgyűlés által alkotott törvényeket hozzáérkezésétől számított legkésőbb 60 napon belül kihirdetési záradékkal és aláírásával látja el. Ezt a határidőt csak úgy hosszabbíthatja meg, ha a kihirdetés előtt indokainak közlésével a törvényt újabb megfontolás

végezt visszaküldi a nemzetgyűléshez. De ezzel a joggal csak egy esetben élhet és ha a nemzetgyűlés a visszaküldött törvényhez változatlanul ragaszkodik, úgy 15 napon belül kihirdetni köteles. Nem illeti meg a kormányzót a visszaküldési jog abban az esetben, ha a törvény az államformára és az államfő személyére vonatkozik. Az 1920 évi I. t.c. az elnapolási jogot nem adja meg a kormányzónak és a feloszlatási joggal is csak abban az esetben élhet, ha a nemzetgyűlés tartósan munkaképtelenné válik. Feloszlatus esetén a kormányzó már a feloszlato rendelkezésében köteles arról gondoskodni, hogy az új nemzetgyűlés a feloszlatastól számított három hónapon belül összeülhessen. Ez oly szűkre szabott jogkör volt, hogy már az 1920 évi XVII. t.c. is kiterjeszti és megadja a kormányzónak az elnapolási jogot, azonban ezt még most is csak 30 napban állapítja meg. Ugyanez a törvény bőviti a kormányzói jogkört annyiban, hogy kimondja: a kormányzó abban az esetben ha a rendelkezésére álló hatvan napon belül a nem-

zetgyűlést feloszlatná, vagy ha a nemzetgyűlés ideje letelik, úgy a nemzetgyűlés által alkotott törvényt az új nemzetgyűlésnek, vagy az esetleg helyébe lépő országgyűlésnek 15 nap alatt - attól az időtől számítva, amikor a nemzetgyűlés, illetőleg az országgyűlés összeült - visszaküldheti. Tehát ebben az esetben sem köteles a kormányzó kihirdetni a nemzetgyűlés által alkotott törvényt.

A kormányzó feloszlatási jogával kapcsolatban szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a nemzet érdeke is úgy kívánja, hogy a kormányzót ruházzuk fel ezzel a joggal. Különösen szükség van erre " olyan nem várt esetben, ha a törvényhozó testület megszűnik a nemzet hű képviselője lenni, alkalmat kell adni a nemzetnek arra, hogy a maga akaratát újabb választás alakjában megnyilatkozó ítélettel érvényre juttassa s ennek keresztülvitelére egyedül az államfő jogosított s az államfők mindig birtak ezekkel a jogokkal." (Mikovényi Jenő: az 1920 XVII t.c. előadója) A kormányzó elnapolási és feloszlatási jogát ki

terjeszti az 1933 évi XXIII. t.c. is. E t.c. rendelkezése értelmében az elnapolás és a feloszlatus tekintetében az 1848 IV és az 1867 X. t.c. az irányadók. Az 1848 IV. t.c. ugyanis kimondja, hogy Ő Fel-ségének joga van az országgyűlést megnyitni, bere-keszteni, valamint tartama idejének letelte előtt is bármikor feloszlatusni, csak arról kell gondoskodni, hogy az új országgyűlés a feloszlatus után három hó-napon belül már összeülhessen. Az 1867 X. t.c. e te-kintetben olyan módosítást hoz be, hogy a király az országgyűlést bármikor és bármily hosszú időre elnapolhatja, ha a költségvetés és a zárszámadás letárgyalása biztosittatik még abban az évben, ami-kor a feloszlatus megtörtént.

A kormányzó jogkörnek ilyen irányban való kiterjesztését egyesek sérelmesnek tartották azért is, mert a jelenlegi országgyűlés nem azo-nos a régi országgyűléssel és így az államfőnek a jogai sem lehetnek azonosak. Nem helyeselhető ezeknek az álláspontja már csak azért sem, mert

mint Zsitvay Tibor előadó mondja: " Az államfő alkotmányos elnapolási joga a parlamentáris rendszer szerves része. Ha arra szükség van normális viszonyok között, még kevésbé nélkülözhető olyan rendkívüli helyzetben, amikor a nemzetnek még az államfői teendők ellátásáról is a normalistól eltérő módon kell gondoskodnia. Az ilyen idő az államfői tekintélynek és hatalomnak nem a csökkentését, hanem teljes erejű alkotmányos kifejlődését kívánják meg!"

Az 1937 évi XIX.t.c. kiterjeszti a kormányzó jogkörét a visszaküldés tekintetében. Tudniillik most a kormányzó hat hónapon belül tartozik az országgyűlés által alkotott törvényt kihirdetési záradékkal és aláírásával ellátni, de az egyszeri visszaküldési jog helyett kétszeri visszaküldési jog illeti meg és ha a kormányzó az országgyűlést a fenti határidő alatt feloszlatta, avagy az országgyűlés működésének ideje időközben letelik, a kormányzó a törvényt sem kihirdetni, sem újabb megfontolás végett az újonan összehívott országgyűlés-

22.

nek megküldeni nem köteleles. Ha azonban az új országgyűlés a ki nem hirdetett törvénnyel azonos törvényt hoz, úgy erre nézve a visszaküldés jogával már nem élhet, hanem a törvényt 15 nap alatt kihirdetni tartozik.

c. A kormányzó joga a hadsereg körül és külképviseleti joga.

A kormányzót megilleti a hadüzenethez, valamint a békekötéshez való jog, azonban az 1920 évi I. t.c. értelmében ehhez még a nemzetgyűlés előzetes hozzájárulása is szükséges ép úgy, mint ahhoz, hogy a hadsereget az ország területén kívül alkalmazza. Az 1920 évi XVII. t.c. már kiterjeszti a kormányzó jogkört e tekintetben is, mert e t.c. szerint a kormányzó közvetlen fenyegető veszély esetén, az össz-miniszterium felelőssége mellett és a nemzetgyűlés utólagos jóváhagyásával elrendelheti a honvédségnek az ország területén kívül való alkalmazását is. Ezek mellett a korlátozások mellett is megmarad a kormányzó főhaduri joga, mert a hadsereg

vezérletére, vezényletére és belszoervezetére vonatkozó intézkedések megilletik. Rendelkezései azonban csak úgy érvényesek, ha a honvédelmi miniszter ellenjegyzésével ellátta.

A kormányzó képviseli Magyarországot nemzetközi viszonylatokban, követeket küldhet és fogadhat. Magyarország nevében a felelős miniszterium útján szövetségeket és egyéb szerződéseket köthet a külhatalmakkal, de amennyiben ezek a törvényhozás tárgyaira vonatkoznak, csak a nemzetgyűlés hozzájárulásával. Ez pedig azt jelenti, hogy ebben az esetben a nemzetközi szerződést először az országgyűlés elfogadja és csak azután történik annak ratifikálása.

d. A kormányzó főkegyuri joga.

A kormányzót nem illeti meg a főkegyuri jog és bár az 1920 évi I. t.c. indokolás ezt mondja: "önként érthető, hogy a főkegyuri jog gyakorlása tekintetében tett rendelkezés nem jelenti azt, mint-ha a magyar állam ezt a szent koronával szorosan

egybefoglalt jogot a kormányzóság ideje alatt érvényesíteni nem kívánná", még mind ez-ideig erre nézve semmi más intézkedés nem történt, mint az, hogy az 1937 évi XIX t.c. VI. §-a kimondja: " A magyar király főkegyuri jogát nem érinti az a körülmény, hogy a kormányzó az 1920. évi I. t.c. XIII. §-a értelmében a főkegyuri jogot nem gyakorolja". Ez a tényleges állapot " a magyar közjog szempontjából egy ezidő szerint leküzdhetetlen ténylegesség, amely a nemzet szuverenitását érzékenyen sérti. A főkegyuri jognak a római kuria részéről való mai gyakorlatának közjogi alapja nincsen, az magyar közjog ellenes." (Szontagh: Adalékok....)

Egyesek azt hozzák fel okul, hogy a kormányzót már csak azért sem illetheti meg a főkegyuri jog, mert református. Ezzel szemben fel lehet hozni, hogy ezt a jogot annak idején Bethlen Gábor is gyakorolta anélkül, hogy a római kuria ellenezte volna. Legerősebb ellenérv azonban az, hogy ma az állami szuverenitással nem egyeztethető össze, hogy a

magyar államfőt megillető jogokat egy a magyar államon kívül álló tényező gyakoroljon.

e. A kormányzó joga hitbizomány létesítése
körül.

A családi hitbizomány létesítéséhez az 1687 évi IX és az 1723 évi I t.c. szerint királyi jóváhagyás volt szükséges. És pedig az első t.c. csak a főneméseknek engedélyezte hitbizomány alapítását és csak az utóbbi tette lehetővé ugyanezt a köznemések részére. Most már az 1936 évi XI. t.c. óta - mely a családi hitbizományról és a hitbizományi kisbirtokról rendelkezik - lehetséges, hogy bármely magyar állampolgár, amennyiben nemzethüség szempontból kifogás alá nem esik és a közérdekkel nem ellenkezik, a kormányzó engedélyével hitbizományt alapítson. A hitbizománnyal kapcsolatban szükségesnek tartom megemlíteni még azt is, hogy a kormányzó a 6.650/1920 M.E. sz. rendelet alapján a magyar állam védelmében kitünt, fedhetetlen honfiak részére, a

haza el nem muló hálája jeléül a vitézi rendbe való felvétel alapján, vitézi telket adományozhat.

f. A kormányzó kegyelmezési és cím adományozási joga.

Törvényeink értelmében az államfő ma már nem ítélkezhet, csak kegyelmezhet. Ez a kegyelmezési jog az 1920 évi I. t.c.-ben még úgy volt megállapítva, hogy az államfő általános kegyelmet nem adhat. Az 1920 évi XVII. t.c. már kimondja, hogy a kormányzó általános kegyelmet is adhat, annak azonban, akit az 1848 évi III. t.c. 32 §-ában, vagy az 1870 évi XVIII. t.c. 9 §-ában meghatározott cselekmény, vagy mulasztás miatt vontak felelősségre, vagy ítéltek el, kegyelmet csak törvény adhat. Az 1848 évi III. t.c. 32 §-a a miniszterek felelősségre vonásról szól és kimondja, hogy a miniszter felelősségre vonható minden olyan tettért, vagy rendeletért, mely az ország függetlenségét, az alkotmány bizto-

sitékait a fennálló törvényeket, rendeleteket az egyéni szabadságot, vagy a tulajdon szentségét sérti s általa, hivatalos minőségében követtetik el, Az 1870 évi XVIII. t.c. 9 §-a pedig a legfőbb állami számvevőszék elnökének felelősségéről rendelkezik. E két törvényhely alapján elítélteknek tehát a kormányzó kegyelmet nem adhat.

A kormányzó nemességet nem adományozhat.

A kormányzó felelősségre vonása.

Az 1920 évi I. t.c. ugyanakkor, amikor kimondja, hogy a kormányzó sérthetetlen és ugyanolyan büntetőjogi védelemben részesül, mint a király, kimondja azt is, hogy a kormányzó felelősségre vonható, ha az alkotmányt, vagy a törvényt megszegi. A felelősségre vonást a nemzetgyűlés 100 tag indítványára kétharmad többséggel mondja ki. A törvényjavaslat indokolása ezt a felelősségre vonást, illetve ennek lehetőségét azzal indokolja, hogy a kormányzó közjogi állása nem azonosítható a szuverén államfő állásával.

val, hanem megfelel annak a jogállásnak, melyet a köztársaságban a köztársasági elnök tölt be. Ez a törvénycikk hiányos volt, mert csak a felelősségre vonhatást állapítja meg, de nem rendelkezett arról, hogy milyen fórum járjon el a kormányzóval szemben, ha a nemzetgyűlés a felelősségre vonást már kimondta. E hiányt pótolja az 1926 évi XXII. t.c. amely t.c. úgy rendelkezik, hogy a kormányzó felelősségre vonása éppen úgy történik, mint a vád alá helyezett minisztereké. A kormányzó felelősségre vonását azonban nem lehet ésszerűnek tartani, mert az 1920 évi I. t.c. 13 §-a szerint a kormányzó a végrehajtó hatalmat felelős miniszterei útján és azok ellenjegyzése mellett gyakorolja. Abban az esetben tehát, ha a kormányzót is felelősségre lehet vonni, úgy kettős felelősségre vonással állunk szemben. Ezt a logikátlanságot megszüntette az 1937 évi XIX t.c. 7 §-a azzal, hogy kimondja, hogy a kormányzót az országgyűlés felelősségre nem vonhatja.

A kormányzói szék megüresedése.

A kormányzói intézmény nem állandó a magyar alkotmányjogban, hanem rendkívüli idők következménye s éppen ezért a kormányzó csak úgy jön tekintetbe, mint ideiglenes államfő. Az ideiglenességnek volt a következménye, hogy sem a kormányzóválasztás részletei, sem a kormányzó hatáskörének, jogkörének megállapítása egyszersmindenkorra törvényileg nem szabályoztattak, hanem ezt a feladatot esetről, esetre hozott törvényekben állapítja meg az országgyűlés. Régen erre nem is igen volt szükség, mert a kormányzó működése rendszerint csak 1-2 évig tartott és csak most vált szükségessé, hogy a kormányzói szék megüresedése esetére a törvényhozás rendelkezék. Most ugyanis az a helyzet, hogy a királyi szék betöltése fel van függesztve s miként az 1921 évi XLVII.t.c. 3 §-a mondja: a nemzet a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja és utasítja a miniszteriumot, hogy ez iránt

alkalmas időben javaslatot tegyen. Kérdés már most az, hogy napjaink alkalmasak-e erre? Már az utódlás kérdésével foglalkozó miniszteri indoklás is azt mondja, hogy "az 1920 évi I. t.c. a kormányzói méltóságot rövid időre szóló intézménynek tervezte, ezzel a kiinduló ponttal szemben az említett törvény megalkotása óta eltelt idő tanulságai és a mai nemzetközi helyzet arra figyelmeztetnek, hogy a jövőben még előre meg nem határozható ideig szükség lehet az állami főhatalom ideiglenes gyakorlására hivatott kormányzói tiszt fenntartására." Ha ez így volt 1937-ben, fokozottab mértékben így van ez napjainkban.

Az utódlás kérdésével már az 1926 évi XXII/t.c. is foglalkozott annyiban, hogy a 48 § szerint, ha a kormányzói tiszt az államfői hatalom gyakorlásának végleges rendezése előtt üresedik meg, úgy a kormányzót a magyar állampolgárok közül titkos szavazással, együttes ülésben választja meg az országgyűlés két háza.

A kormányzó-választásra nézve részlete-
sebb intézkedést tartalmaz az 1937 évi XIX tc. 2,
3 és 4 §-a. A 2 § megadja a lehetőséget a kormány-
zónak, hogy utódot jelöljön. A kormányzó ugyanis
mindaddig, míg tisztét viseli három magyar állam-
polgárt ajánlhat a kormányzói méltóságra. Az aján-
lás olyképen történik, hogy a kormányzó ajánlását
három zárt borítékba teszi, melyre rávezeti: " a
benti irat tartalmazza ajánlásomat a kormányzói
tisztre". A három borítékban levő ajánlásnak egyez-
nie kell, ellenkező esetben az ajánlás érvénytelen.
A kormányzó, miután az iratokat aláírásával és pe-
csétjével ellátta, a lezárt borítékokat megőrzés vé-
gett átadja a királyi kuria elnökének és a két koro-
na-őrnek úgy, hogy mindegyik egy-egy példányt kap.
Az átadásról azután jegyzőkönyvet vesznek fel s ez-
zel be is fejeződik az aktus. A kormányzó- mig tisz-
te tart - ajánlását bármikor megváltoztathatja s
ez a megváltoztatás szintén az előbbi formalitá-
sok mellett történik. Az utód ajánlás nem köteles-

sége, hanem csak joga a kormányzónak, mégis nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk ennek, már csak azért is, mert ismerve jelenlegi kormányzónk nagy érdemeit és tekintélyét, minden valószínűség a-mellett szól, hogy ha él utód ajánlási jogával, úgy a nemzet azt utmutatásnak fogja venni.

Mindaddig, míg az ujonan megválasztott kormányzó tisztét át nem veszi, az államfői teendőket egy hét tagból álló országtanács látja el. Az 1926 évi XII t.c. szerint ezeket a teendőket még a minisztertanács látta volna el. Mivel ez nem volt kívánatos ezért rendelkezett az 1937 évi XIX t.c. az előbbi értelemben. Az országtanács tagjai a miniszterelnök, az országgyűlés alsó és felsőházának elnöke, a hercegprímás, a kuria és a közigazgatási bíróság elnöke s végül a m.kir. honvédség főparancsnoka. Ennek az országtanácsnak, melynek üléseit a két ház elnöke hívja össze, feladata, hogy az új kormányzó eskütételéig a halaszthatatlan államfői teendőket ellássa.

Azonban nem illeti meg az országgyűlés feloszlata-
sának a joga, sem az elnapolás joga és nem gyakorol-
hatja az államfő azon jogát, hogy a miniszteriumot,
vagy akár egy minisztert is felmenthessen állásá-
tól. Az országtanács működése csak addig tart, míg
kihirdeti a kormányzó választásáról és esküdtételé-
ről szóló törvényt. Különbén a törvény kihirdetési
jog is csak abban az esetben illeti meg, ha a ki-
hirdetendő törvény már a kormányzói szék megürese-
dése előtt alkottatott, vagy oly sürgős, hogy annak
hiánya a nemzetre nézve előre nem látható hátrány-
nyal járna. A rendelet alkotás joga megilleti az
országtanácsot, de az általa kibocsájtott rendelet
érvényességéhez miniszteri ellenjegyzés szükséges.
Az országtanácsnak gondoskodni kell arról, hogy a
kormányzó-választás minél rövidebb időn belül meg-
történjék. A kormányzóválasztó együttes ülésnek
legkésőbb a kormányzói szék megüresedése utáni 8-ik
napon össze kell ülnie, még pedig abban az esetben,
ha az országgyűlés működésének ~~az~~ ideje letelt,
vagy az országgyűlés feloszlattatott s az ujonan

kiírt választások már a kormányzói szék megüresedése után 8 napon belül befejeződnek, akkor választ az új országgyűlés, ellenkező esetben ez a feladat a régi országgyűlést illeti meg és ez utóbbinak a küldetése a kormányzó megválasztásával, az eskü kivételével és az erről szóló törvény megalkotásával befejeződik.

Az országtanácsnak a jogköre szűkre van szabva, ennek oka megtalálható a javaslat indoklásában: "Alapelv, hogy az országtanács nem kormányzótanács, amely az államfői hatalmat a kormányzó jogkörére megállapított egész terjedelemben gyakorolja, hanem az országtanács az államéletnek csupán olyan átmeneti szerve, amelynek működése időben és jogositványban egyaránt szűkre korlátozott". Ugyancsak az indokolás nyújt felvilágosítást arra nézve is, hogy miért korlátoztatott az országtanács törvénykihirdetési joga is. E szerint a kormányzói szék megüresedésének ideje, törvényjavaslatok országgyűlési tárgyalására nem alkalmas,

továbbá alig lehet elképzelni azt, hogy ez alatt netalán mégis tárgyalta törvény kihirdetésével ne lehessen várni addig az ideig, amíg a kormányzó a törvények kihirdetése tekintetében az őt megillető jogkört gyakorolhatja.

Kormányzóválasztási eljárás.

A kormányzóválasztásról már az 1926 évi XXII t.c. 48 §-a is intézkedik amikor kimondja, hogy a kormányzót a magyar állampolgárok közül az országgyűlés két háza együttes ülésben titkos szavazással választja meg. A választás részleteit az 1937 évi XIX tc. határozza meg. A választás megtartására csak akkor jogosult az együttes ülés, ha úgy a felsőház, mint az alsóház tagjai közül a tagok számának legalább három-ötödrésze együtt van. ~~Azokban~~ ^{Ha} ennél kevesebben jelennek meg, úgy a választást egy nappal későbbre kell halasztani. Ekkor azonban már megtartható a választás akkor is,

ha legalább 100-100 tag van jelen. Mint a javaslat indokolása mondja az első ízben összeült együttes ülésen a tagok számának három-ötödrésze azért kívántatik meg, mert a kormányzó választásának a nemzet sorsára kiható nagy jelentősége van. Nehogy azonban az országgyűlési tagok nagyobb számának ~~az~~ elmaradása a kormányzóválasztást meg-
 husítsa, a következő napra elhalasztott együttes ülés már akkor is határozatképes legyen, ha azon, mind a felsőház, mind a képviselőház tagjai közül 100-100 jelen van.

Maga a kormányzóválasztás azután különbözik a szerint, hogy a kormányzó élt-e utódajánlási jogával, vagy sem, t.i. ha a kormányzó élt ezzel a joggal, úgy az együttes ülés elsősorban a felett határoz, hogy a kormányzó jelöltjein kívül kíván-e másokat is jelölni? Ha igen, valamint akkor is, ha a kormányzó utódajánlási jogával nem élt, az együttes ülés a jelölés tárgyában titkos szavazással határoz. Az országgyűlés jelöltjének a három

legtöbb szavazatot nyert egyén tekintendő, de szükséges, hogy a három közül legalább egy 50 szavazattal birjon. A jelöltek megállapítása után következik a tulajdonképeni választás. A választásnál a szerint, hogy hány jelölt van, az együttes ülés tagjai megkapják a szavazó lapokat, melyek közül csak egy szól igenre, a többi nem-re. A választás gyorsasága azáltal biztosittaták, hogy minden egyes jelölt részére urnákat állítanak fel. Ha a választások eredményének megállapításánál kitűnik, hogy általános többséget egyik jelölt sem kapott, úgy a választás a két legtöbb szavazatot nyert jelöltről nézve megismétlődik. A törvény hiányosságát mutatja az, hogy abban az esetben, ha ez utóbbi választásnál a jelöltek egyenlő szavazatot kapnak, nincs megállapítva az, hogy kit kell megválasztott kormányzónak tekinteni.

!-----!

Ez értekezésben kíséreltem meg vázolni azt, hogy miként alakult a kormányzói jogkör a tör-

ténelem folyamán s végeredményképen megállapítható, hogy a magyar nemzet jogalkotó gényusa éppen azért teremtette meg a kormányzói méltóságot, mert ez a legpregnansabban fejezi ki azt, hogy amikor kormányzó van, az csak ideiglenesen látja el az államfői teendőket.

Ezzel az intézménnyel a magyar nemzet olyan speciálisan magyar alkotása létesült, amely mindenképen megfelel a magyar nemzet dicsőséges történelmének és kipróbált, egy ezredéven át töretlenül fejlődő alkotmányának.

Tartalomjegyzék:

1. Forrásmunkák.	2. old.
2. A kormányzói jogkör alakulása a magyar közjogban	3 "
3. Gyámkormányzók	4 "
4. A kormányzó hatásköre a király távollétében	5 "
5. Hunyadi János kormányzó hatásköre	6 "
6. Kormányzóink a szabadságharcokban	12 "
7. Horthy Miklós kormányzósága:	
a) a kormányzóválasztás előzményei	15 "
b.) a korm. joga a nemzetgyűlés és országgyűlés körül,	17 "
c.) a hadsereg körül és külképviseleti joga,	22 "
d.) főkegyuri joga,	23 "
e.) hitbizomány létesítése körül,	25 "
f.) kegyelmezési és címadohányozási joga	26 "
8. A kormányzó felelősségre vonása	27 "
9. A kormányzói szék megüresedése	29 "
10. Kormányzóválasztási eljárás	35 "

134⁶/2 /1953

■ K 10001/1954